

SLOHOVÉ ÚTVARY K MATURITNÍ ZKOUŠCE Z ČESKÉHO JAZYKA

Tipy a doporučení

- vyberte si téma, které je vám blízké nebo o něm už něco víte, k němuž máte co říct
- vyberte si téma, které vyžaduje takový slohový útvar, jehož náležitostmi jste si jisti (pokud se k vám k nejzajímavějšímu tématu váže slohový útvar, který vám nevyhovuje, zvolte si raději méně přitažlivé téma s útvarem, jímž jste si jisti)
- v čase určeném pro výběr si promyslete strukturu textu a vytvořte si osnovu – pomůže vám při psaní dosáhnout logického uspořádání
- před psaním si zopakujte charakteristiku daného slohového útvaru
- ujasněte si, jakou funkci má váš text plnit (informovat, pobavit), přizpůsobte tomu jazykové prostředky
- při práci nanečisto si obyčejnou tužkou zakroužkujte všechna slova, u kterých si nejste jisti, jak se píšou – následně si je vyhledejte v Pravopisech českého pravopisu
- snažte se neopakovat stále stejná slova, nahrazujte je synonymy
- vyhýbejte se přílišnému užívání sloves BÝT a MÍT
- pokud si nejste jisti správnou interpunkcí, volte raději kratší věty a jednodušší větné konstrukce
- pište čitelně = pokud hodnotitel něco nedokáže přečíst, může to považovat za chybu
- v průběhu psaní pravidelně kontrolujte čas a rozvrhněte si práci tak, abyste vše stihli napsat a znovu přečíst
- nezapomeňte zkontrolovat
  - počet slov
  - obsah (hodnotitel vám nevidí do hlavy, text musí být jednoznačný)
  - pravopis (pokud zbyde čas)

VYPRAVOVÁNÍ

- slohový útvar funkčního stylu uměleckého, případně prostědělovacího
- záměrem autora je **živé a názorné vystižení události**, případně **pobavení** čtenáře
- hlavním znakem je dějové napětí, **zápletka**
- základem je **jedinečný, originální děj**
- děj je často **stupňován** (např. dalšími zápletkami), případně **zpomalován** (popisy prostředí, charakteristikou postav, dějovými odbočkami)

Obecná charakteristika

Základní znaky	<ul style="list-style-type: none"> • originalita příběhu • dynamika děje • příčinná návaznost a časová posloupnost • zápletka • minulý čas
Slohový postup	<ul style="list-style-type: none"> • vyprávěcí • v menší míře popisný (např. u popisu prostředí či charakteristiky postav) • v menší míře úvahový (např. při hodnocení události)
Kompozice	<ul style="list-style-type: none"> • úvod (odpověď na otázky <i>Kdo? Kde? Kdy?</i>) • vlastní vypravování<ul style="list-style-type: none"> ○ začátek děje ○ zápletka ○ vyvrcholení děje ○ rozuzlení ○ příp. vlastní hodnocení autora
	<ul style="list-style-type: none"> • kompozice chronologická - děj v časové posloupnosti • kompozice retrospektivní – nejprve konec příběhu, pak rozuzlení, poté rozvíjení příběhu
Jazykové prostředky	<ul style="list-style-type: none"> • možnost využít jazykové prostředky všech vrstev slovní zásoby (tedy i hovorové, příp. nespisovné výrazy – avšak pozor na jejich funkční začlenění do textu!) • přímá řeč (pozor na uvozovky) • minulý čas • bohatá slovní zásoba • dějová slovesa

Soukromá SOŠ a SOU BEAN, s.r.o.
Českobrodská 362/32a, 190 00 Praha 9

ÚVAHA

- slohový útvar funkčního stylu uměleckého, odborného, příp. prostěsdělovacího
- zamýšlí se nad **aktuálním problémem**
- jejím cílem je seznámit čtenáře se subjektivními názory autora
- důležité je používání **argumentů** (důkazů či příkladů potvrzujících naše tvrzení) – nejde jen o myšlenky autora, ale o skutečnou podporu jeho názoru
- propracovaná **logika a argumentace**, závěr je vyvozen z argumentů
- typická je promyšlená **kompozice**

Obecná charakteristika

Základní znaky	<ul style="list-style-type: none"> • subjektivnost předkládaných názorů, osobní hodnocení problému • kladení otázek, často řečnických • snaha o naznačení řešení problému • výzvy určené čtenářům (např. aby se nad problémy zamysleli, aby na autorovy názory reagovali – kladně i záporně) • argumentace
Slohový postup	<ul style="list-style-type: none"> • úvahový
Kompozice	<ul style="list-style-type: none"> • úvod – motivace k volbě tématu, bezprostřední reakce na zadání, tj. na výchozí text • stať – zamyšlení nad problémem, předkládání kladů a záporů, argumentů a protiargumentů podporujících či vyvracujících tvrzení • závěr – shrnutí problému, zhodnocení kladů a záporů, předložení možného řešení, hledání souvislostí s jiným tématem
Jazykové prostředky	<ul style="list-style-type: none"> • slovesa označující myšlenkové pochody (např. <i>musíme uvážit, zamysleme se</i>) • hodnotící přívlastky • obrazná pojmenování, např.:<ul style="list-style-type: none"> ○ řečnické otázky a odpovědi ○ řečnická oslovení – apostrofy ○ frazémy • krátké úderné věty v kontrastu s dlouhými, složitějšími souvětími • neukončené výpovědi – apoziopse • vsuvky

Soukromá SOŠ a SOU BEAN, s.r.o.
Českobrodská 362/32a, 190 00 Praha 9

POPIS

- slohový útvar funkčního stylu prostředředlovacího, odborného nebo uměleckého
- informuje nás o výsledcích pozorování
- jeho cílem je podat **ucelený přehled** o pozorovaném předmětu, jevu, osobě, činnosti
- příjemce by měl být schopen na základě předloženého popisu získat o popisované skutečnosti **jasnou představu**
- základem každého popisu je promyšlenost a systematicčnost

Obecná charakteristika

Základní znaky	<ul style="list-style-type: none"> • přehlednost<ul style="list-style-type: none"> ○ obsahová (logičnost a systematicčnost, úplnost informací) ○ formální (vhodné členění textu) • věcná správnost • výstižnost • srozumitelnost
Slohový postup	<ul style="list-style-type: none"> • popisný
Kompozice	<ul style="list-style-type: none"> • úvod – seznámení s popisovanou skutečností • stať – popis jednotlivých částí podle předem stanoveného plánu (např. od celku k jednotlivostem, v určitém směru, podle časové posloupnosti jednotlivých kroků) • závěr – shrnutí předkládaných informací, případně zhodnocení popisované skutečnosti
Jazykové prostředky	<ul style="list-style-type: none"> • spisovný jazyk • pestrá slovní zásoba (vhodná slovesa, příslovce) • zkratky • závorky pro doplňující informace • nákresy, obrázky (u maturity se nezapočítávají do rozsahu)

Soukromá SOŠ a SOU BEAN, s.r.o.
Českobrodská 362/32a, 190 00 Praha 9

Specifické typy popisu objevující se u maturity	
Popis prostý	<ul style="list-style-type: none"> • popis předmětu, místa • postup od důležitého k méně důležitému, od nápadného k méně nápadnému • důraz na názornost • časté užití přirovnání • časté užití výstižných přívlastků • bohatá slovní zásoba (slovesa)
Popis odborný	<ul style="list-style-type: none"> • důraz na přesnost, úplnost předkládaných informací • v menší míře i postup výkladový • hutnost vyjádření • přítomnost odborných výrazů – termínů • časté užití sloves v trpném rodě • častý výskyt vsuvek a výčtů v závorkách pro upřesnění informací
Popis pracovního postupu	<ul style="list-style-type: none"> • prostý, nebo odborný • zásadní je časová posloupnost a úplnost jednotlivých kroků činnosti • popis jednotlivých kroků lze číslovat • častý výskyt příslovcí času • užití zkratk • užití číslovek • užití trpného rodu
Popis umělecký (líčení)	<ul style="list-style-type: none"> • subjektivně zabarvený popis • důraz na expresivitu a emocionalitu záznamu prostřednictvím <ul style="list-style-type: none"> ○ obrazných pojmenování ○ citově zabarvených slov ○ subjektivně hodnotících výrazů
Popis osoby (charakteristika)	<ul style="list-style-type: none"> • co popisuje: <ul style="list-style-type: none"> ○ vzhled dané osoby – vnější charakteristika ○ vlastnosti, charakter, světonázor popisované osoby – vnitřní charakteristika • jak se popisuje: <ul style="list-style-type: none"> ○ pojmenování vlastnosti dané osoby – přímá charakteristika ○ popis jednání dané osoby – nepřímá charakteristika • vhodná je kombinace všech uvedených typů – umožňuje celistvost pohledu na charakterizovanou osobu • v menší míře i postup vyprávěcí a úvahový
Popis děje	<ul style="list-style-type: none"> • záznam událostí v časových vztazích (např. popis denního režimu, popis oslavy Štědrého dne) • cílem není vytvořit návod, jak postupovat, ale informovat o jednotlivých částech určité činnosti • důraz na dějovost

ZPRÁVA

- slohový útvar funkčního stylu publicistického, prostědělovacího nebo administrativního
- zpráva je informace o tom, co už se stalo – typický je proto **minulý čas**
- jedná se o úvar informační (zpravodajský)
- důraz se klade na **objektivitu**, vlastní názor autora je nežádoucí
- obsahuje události tak, že odpovídá na pomyslné otázky:
  - **Co** se stalo?
  - **Kdy** se to stalo?
  - **Kde** se to stalo?
  - **Jak** se to stalo?
  - **Proč** se to stalo?

Obecná charakteristika

Základní znaky	<ul style="list-style-type: none"> • aktuálnost • objektivnost • věcná správnost • stručnost • výstižnost • srozumitelnost
Slohový postup	<ul style="list-style-type: none"> • informační • popisný
Kompozice	<ul style="list-style-type: none"> • chronologická
	<ul style="list-style-type: none"> • tzv. princip obrácené pyramidy – postup od nejdůležitějších informací k méně důležitým • v úvodu tzv. perex – shrnující první odstavec zřetelně odlišený od vlastního textu zprávy
	<ul style="list-style-type: none"> • titulek – základní prvek publicistického stylu<ul style="list-style-type: none"> ○ snaha upoutat pozornost čtenáře ○ výstižnost – věcnost, popisnost, stručnost • u delšího textu lze využít i mezititulky
Jazykové prostředky	<ul style="list-style-type: none"> • neutrální spisovný jazyk • minulý čas • přímá řeč jako citace • 3. osoba slovesná • prvky automatizace

ČLÁNEK

- jakýkoli slohový útvar řazený k publicistickému stylu
- chápeme jej také jako **útvár analytického charakteru**, jehož úkolem je **informovat o události a současně ji hodnotit**
- **článek se soustředí na souvislosti, hledání příčin a následků**
- **zásadní: subjektivní hodnocení autora (je součástí článku)**

Obecná charakteristika

Základní znaky	<ul style="list-style-type: none"> • aktuálnost • věcná správnost • myšlenková ucelenost • zaměřenost na příjemce • subjektivnost • důraz na komunikační situaci a komunikační funkci (snaha informovat, přesvědčovat a bavit)
Slohový postup	<ul style="list-style-type: none"> • informační
Kompozice	<ul style="list-style-type: none"> • závislá na konkrétním zadání • směřování od jednodušších informací ke složitějším • převážně chronologická
	<ul style="list-style-type: none"> • základním stavebním prvkem je titulek, s ohledem na zadání a komunikační situaci může být i jiný než informující (např. prvky uměleckého stylu) • vzhledem k většímu rozsahu je vhodné zařazení mezititulků
Jazykové prostředky	<ul style="list-style-type: none"> • neutrální spisovný jazyk • dle typu článku i jazykové prostředky umělecké, hovorové • automatizace a aktualizace • užívání obrazných pojmenování (metafor, personifikací) a frazémů

REFERÁT

- slohový útvar funkčního stylu prostředředlovacího, publicistického, odborného nebo řečnického
- čtenář je informován **o aktuálním dění nebo o něčem, co by ho mohlo zajímat**
- **odborný referát** pojednává o aktualitách daného oboru a vysvětluje dosažené výsledky
- klíčovým východiskem je **cílová skupina posluchačů**
- může mít podobu psanou, častěji má **podobu mluvenou**
- **důležité body:**
  - přehlednost
  - kontakt k posluchačem
  - odkazy na jiná témata
  - jednoduché věty
  - snaha o upoutání pozornosti
  - objektivnost

Obecná charakteristika

Základní znaky	<ul style="list-style-type: none"> • výstižnost • uspořádanost předkládaných informací • objektivnost, neutrálnost • relativní úplnost • vzájemná souvislost uváděných informací a koherence textu (referát není výčtem informací k tématu)
Slohový postup	<ul style="list-style-type: none"> • informační • popisný • výkladový (v případě odborného referátu) • v menší míře úvahový (např. v závěru při hodnocení)
Kompozice	<ul style="list-style-type: none"> • úvod – vymezení problému • stať – předkládání podrobných informací podle předem stanoveného tématu • závěr – shrnutí, zhodnocení, vyjádření vlastního názoru
	<ul style="list-style-type: none"> • v úvodu oslovení posluchačů (cílové skupiny) • v závěru opětovné navázání kontaktu s posluchači; rozloučení a poděkování za pozornost
Jazykové prostředky	<ul style="list-style-type: none"> • neutrální spisovný jazyk • prostředky řečnického stylu<ul style="list-style-type: none"> ○ řečnické otázky a odpovědi ○ obrazná pojmenování ○ citace ○ dramatické prostředky pro zdůraznění některých informací • oslovení posluchačů – osobní zájmena, ukazovací způsob • bohatá slovní zásoba • termíny (v případě odborného referátu)

FORMÁLNÍ DOPIS

- slohový útvar funkčního stylu administrativního (**žádost, objednávka, stížnost, reklamace, průvodní dopis k petici**)
- slouží k písemné **komunikaci mezi jednotlivcem a institucí, případně mezi dvěma institucemi**
- sdělení by měla být **věcná, přesná, bez subjektivního zabarvení**
- snaha o originalitu je nežádoucí
- text by měl být **stručný, přehledný a logicky strukturovaný** (tomu napomáhají i vynechané řádky mezi jednotlivými částmi)

Obecná charakteristika

Základní znaky	<ul style="list-style-type: none"> • věcná výstižnost • objektivnost • srozumitelnost • stručnost • dodržování formálních pravidel v oblasti struktury a úpravy textu
Slohový postup	<ul style="list-style-type: none"> • informační
Kompozice	<ul style="list-style-type: none"> • pevně daná struktura v textu<ul style="list-style-type: none"> ○ adresy – uvedeny vlevo nahoře, nejdříve adresa odesilatele, poté příjemce ○ datace – uvedení místa a data vzniku textu, zarovnané vpravo ○ účel komunikace – nevětné vystižení obsahu textu (dříve jako věc) ○ oslovení, nikoliv pozdrav (Vážený pane) ○ vlastní text strukturovaný do odstavců, zarovnaný doleva ○ zdvořilostní formule (rozloučení, poděkování) ○ vlastnoruční podpis • oddělení všech strukturních částí vynecháním řádku
Jazykové prostředky	<ul style="list-style-type: none"> • neutrální spisovný jazyk • ustálené fráze (např. zdvořilostní) • prostředky vyjadřující úctu (osobní a přivlastňovací zájmena s velkým počátečním písmenem)

Soukromá SOŠ a SOU BEAN, s.r.o.
Českobrodská 362/32a, 190 00 Praha 9

Specifické typy popisu objevující se u maturity	
Stížnost	<ul style="list-style-type: none"> • vyjádření nespokojenosti odesílatele s nějakou skutečností ve vztahu k příjemci • uvedení dalších kontaktních údajů (e-mail, telefonní číslo) • užití jazykových prostředků bez citového zabarvení • v menší míře postup popisný
Motivační dopis	<ul style="list-style-type: none"> • autorem je uchazeč o zaměstnání, příjemcem zaměstnavatel hledající zaměstnance • přikládá se k životopisu – upozorňuje na to nejdůležitější z životopisu, není jeho převyprávěním • obsahuje<ul style="list-style-type: none"> ○ základní informace o uchazeči ○ informace reagující na inzerované požadavky (důraz na splnění požadavků, upozornění na vlastnosti a schopnosti podstatné pro výkon povolání) ○ pozitivní formule na závěr (zdůraznění zájmu o vypsanou pozici a připravenost na osobní pohovor)
Otevřený dopis	<ul style="list-style-type: none"> • útvar spíše stylu prostředředlovacího • od osobního dopisu se odlišuje právě formálními náležitostmi • je určen ke zveřejnění (např. v novinách, na internetu) • v menší míře i postup úvahový